

0521

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2016. MÁJUS 21.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

a Hadvezér

Móricz Zsigmond: Görgey Artúr

Históriánk három legnagyobb hadvezére: Mátyás király, Bethlen Gábor s Görgey Artúr. Az első kettő azonban nem a harcért harcolt. Nekik a harc arra való volt, hogy politikai céljaikat elérjék. Mátyás nagy európai birodalmat akart alapítani. Meg akarta szerezni a magyarság számára a döntő szót Nyugateurópa felett. Bethlen Gábor szintén Nyugatra tört, mert a magyarnak ezer év óta csak a Nyugat a vágyak s a reménytelenségek világa. Egyikük sem nyert a Nyugat képviselői felett olyan ragyogó győzelmet, mint Görgey s milyen tragédia: Görgeyt a Kelet teperte le. (...) Áruló?... Soha!... Egyetlen gondolatában sem volt. Az az epizód kitűnően jellemzi, mikor egy vidéki állomáson később felismerik s megabcugolják, Az állomásfőnök felajánlja szobáját, nem fogadja el, lefekszik egy fapadra s a legnagyobb nyugalommal elalszik. A tömeg közel jön s megdöbbenve látják, hogy az áruló milyen édesen tud aludni a fertelem és utálat tengere közepett.

Nyugat 1930. 13. szám

A magyar Miltiadész

**Ma száz éve, életének kilencvenkilencedik évében adta vissza lelkét
Teremtőjének Görgei Artúr**

Már javában folyt a Nagy Háború, amikor 1915 áprilisában német katonák és tisztek egy küldöttsége jelent meg Visegrádon. Megálltak a Duna-soron álló ház előtt, melyben az agg magyar hadvezér, a kilencvenhét éves Görgei Artúr lakott. A német muskétások zárt rendben felállottak a visegrádi villa előtt, és elénekelték a Wacht am Rhein (Őrség a Rajnánál) című híres hazafias dalt. A helyi lakosok lelkesen velük énekeltek. Az agg tábornokot tolószékben tolták ki a német harcosok elé. Szemében könny ragyogott, a megindultságtól reszkető hangon köszönte meg a szövetséges katonáknak ezt az önkéntes tisztelgést...

Egy év múlva az öregúr hurutos tüdőgyulladást kapott, székéren szállították Budapestre, ahol a híres gyáriparos és főrendiházi tag Weiss Manfréd palotájában részére felajánlott lakosztályban hunyt el 1916. május 21-én, Budavár 1849-es visszafoglalásának napján.

Az volt az a szép, fényes nap, melyen Jókai szavaival „Attila kardja megüti hegyével az égen a korona csillagképletét” – és hatvanhét év után ugyanazon a napon távozott el e világról a magyar szabadságharc legnagyobb katonai zsenije, Görgei Artúr. (Az egyik legrégebbi magyar nemzetség sarja 1848-ban nevében áttért az y betűről az i végződés használatára, s családtagjaival ellentétben hosszú élete végéig következetesen, így 1892-ben kelt végrendeletében is az i betűs változatot [Görgei Arthur] használta,

ezért az iránta való tiszteletből írásunkban, az idézeteket kivéve, ezt követjük.) Micsoda hatvanhét év után! „Énnekem nincs jövőm” – írja magáról Görgei harminckét évesen, 1850 tavaszán, klagenfurti-viktringi száműzetésében: „Nem is lehet, amíg élek. Talán lesz halálom után, ha rágalmozóim, a dolog természete szerint egymás hajába kapván, álörccáikat kölcsönösen letépendik, s a szerencsétlen, elámitott nép magába térve jobban kinyitandja szemeit.”

Több mint két emberöltőt, kivételesen hosszú életének több mint kétharmadát magányosan élte le, népe többsége által megvetetten, sőt gyűlöltten, hazaárulónak bélyegezve. Bár a kiegészítés évében, 1867-ben hazatérhetett, soha nem vett részt sem a katonai, sem a közéletben. Szűk családi körben élt, évtizedekig István öccse visegrádi birtokán autodidakta kertészként és szőlészként dolgozott, valóságos mintagazdaságot alakított ki. Micsoda paradoxon! A katonai zseni, akinek ragyogó haditetteit a kor jeles hadtörténései is elismerték – például a svájci Rüstow szakmunkáiban egész példatárat állított össze a magyar honvédsereg tanulságos hadműveleteiből, csataiból, s Görgei nevét Napóleon tábornokainak nevével együtt emlegette –, még 1842-ben azt írta István öccsének, hogy „az ember élete nem egyéb, mint egy vadászat, hol kinek-kinek hajtott vadja: egy eszme megvalósítása”, s az ő megtalált „vadja” a haza, melyet lelkesülten követ a síríg.

Nos, ez a vadász Világos után előbb száműzött fogoly, hazatérte után pedig kertészszőlész lett. Visegrádi szőlőterméséből minden esztendőben egy kosárra való küldött Ferenc Józsefnek, aki a kora ősz rendszerint Gödöllőn töltötte. A király mindig udvariasan megköszönte alattvalójának küldeményét, valójában azonban sohasem bocsátott meg neki, jöllehet bizalmas körben nagy tisztelettel nyilatkozott a tábornok katonai képességéről és jelleméről. Talán inkább megbocsátott magában a torinói szent öregnek, mint a visegrádinak. Rossz néven vette tőle, hogy mint volt császári-királyi tiszt fellázadt ellene, és sohasem tudta neki elfelejteni, hogy megalázta győzelmeivel és az oroszok előtti kapitulációjával az osztrák fegyvereket.

De még Ferenc József sem árulónak, „csak” lázadónak tartotta Görgei Artúrt. Az árulásvád a szabadságharc legfőbb politikai vezetőjétől, Kossuth Lajostól származik, aki miután 1849. augusztus 11-én – a szerinte is reménytelen katonai helyzetben – Aradon lemondott kormányzói tisztéről, és átadta a legfőbb polgári és katonai kormányzati hatalmat Görgeinek, elmenekült az országból, és már török földön, a Duna-parti (mai bulgáriai) Vidinben szeptember 12-én írt levelében honáruhással vádolta meg a Világosnál a fegyvert letevő tábornokot: „Szegény szerencsétlen hazánk el van veszve. Nem az ellenség ereje, hanem árulás és alá-

lóság által esett el. Én Görgeyt a porból emelém fel, hogy magának halhatatlan dicsőséget, s a hazának szabadságot vívjon ki! S ő Magyarország gyáva hóhérvá lőn. (...) Külellenség ellen meg tudtam hazámat védeni, belárulás ellen nem.”

A hazaárulás bélyegét olyan nagy költők is rásütötték Görgeire, mint Vörösmarty és Arany. A Szózat költője négy nappal az aradi vértanúk és Batthyány miniszterelnök kivégzése után, bujdosásában írta Átok című versében: „Görgeinek híják a silány gazembert, / Ki e hazát eladta cudarúl. / Kergesse őt az Istennek haragja / A síron innen és a síron túl.” Pedig Görgei éppen Vörösmarty Szózatának kategorikus imperatívuszával indokolta, hogy a két lengyel tábornok, Dembinski és Bem végzetes hibái következtében elvesztett augusztus 9-i, temesvári csata után – amit Mészáros Lázár tábornok a mohácsi vészhez hasonlított – miért döntött a fegyverletétel mellett.

A katasztrófális katonai helyzetben ugyanis Görgei Artúrnak, mint a maradék sereg fővezérének már csupán három lehetősége maradt: vagy egy reménytelen utolsó viadalt felvállalni a többszörös túlerőben levő ellenséges hadseregekkel; vagy Orsova, a határ felé keresztültörni és török földre menekülni; vagy pedig önként letenni a fegyvert, de nem az osztrákok, hanem az orosz hadak előtt.

folytatása a III. oldalon

Életét habozás nélkül kockáztatta számos csatában
FORRÁS: MAGYAR NEMZETI MÚZEUM TÖRTÉNETI FÉNYKÉPTÁR

*Madách nem érte meg, hogy Miltiadész-Görgei visszakapja
becsületét, de mi tudjuk, hogy az Istenéhez és hazájához mindhalálig
hűséges honvédtábornokot már igazolta a történelem.*

A magyar Miltiadész

folytatás az I. oldalról

Az elsőt azért vetette el, mert nem akarta több ezer bajtársa életét hasztalanul feláldozni, és meg akarta menteni a civil lakosság millióit a fosztogatástól, üldözéstől, megtorlástól, amit az ő folytatódó ellenállása kiváltott volna. Orsova és Világos között pedig – Kossuthal, Szemerével és társaikkal ellentétben – éppen a Szózat varázsigéje miatt döntött az utóbbi mellett: „Áldjon vagy verjen sors keze; / Itt éljed, haldod kell.” Meggyőződése szerint a magyar nemzeti hadseregnek idegen földön semmi keresnivalója nem lehetett.

Nem mellesleg nem egyedül Görgei döntött a fegyverletételről, hanem az ő javaslatát az augusztus 11-i haditanács résztvevői – köztük kilenc majdani aradi vértanú tábornok – szinte egyhangúlag elfogadta, és csatlakozott a hadsereg döntéséhez Damjanich tábornok, Arad várának parancsnoka is, továbbá három miniszter, a főrendiház elnöke, számos országgyűlési képviselő is.

Ma már gyakorlatilag minden józan történész elismeri, hogy Görgei nem volt áruló, sőt nem ő okozta a szabadságharc bukását – ellenkezőleg, 1848 őszén–telén két ízben is megmentette a rá bízott sereget az összeomlástól, a téli felvidéki hadművelete mesteri manőver volt. Azután pedig Schwechattól Tiszafüredig – az ellenség gyűrűjében bravúrosan visszavonulva – pár hónap alatt megteremtette a szabadságharc legjobban szervezett és kiképzett, legütőképesebb seregét, amely az ő fővezérletével végrehajtott dicsőséges tavaszi hadjárat honvéd hadseregének a magvát képezte. Természetesen nem egyedül neki volt köszönhető az 1848–49-es, Európában egyedülálló győzelemsorozat, amelynek során a honvédsereg alig két hónap alatt kiűzte Magyar- és Erdélyország területének legnagyobb részéről a minden tekintetben túlerőben levő császári–királyi hadsereget. De még az őt tábornokká és fővezérré kinevező, majd tőle egyre jobban tartó Kossuth is azt írta róla az Országos Honvédelmi Bizottmányának még 1849. április elején: a seregben „minden kerék gyönyörűen összevág, mint a jó óramű”, és „mi ezen jó egybevágás harmóniájának kulcsa? Az: hogy Görgey a legtisztább indulatú hazafi, kiben a haza tökéletesen bízhatik”.

Akkor már nem akarta főbe lövetni, mint egy hónappal korábban Tiszafüreden, a katonai lázadás miatt, és győzelmei elismeréséül neki akarta ajándékozni a gödöllői királyi kastélyt, de Görgei helyette a vegytani katedrát kérte a pesti egyetemen. Ugyanis eredetileg vegyész tudósnak készült, s ha megkésve is, de a kilencvenedik születésnapján a Természettudományi Társulat kémiai–ásványtani szakosztálya egyhangú határozattal ünnepelte Görgei személyében az „első magyar kémikust, aki olyan értekezéssel jelent meg szaktudományának irodalmában, amelynek meg ma is becsese van”. (A kókuszdió szilárd és illó zsírsavjairól írott disszertációját még Toporcon fejezte be 1848 áprilisában, de akkor a történelem közbeszólt – őt is „hívta a haza”.)

Mégis, bár Görgei nevéhez 1848–49 legfényesebb haditettei fűződnek, az utókor rendszerint a világsi fegyverletételt vetette szeméremre, amit sokan azért is árulásnak tartottak, mert aradi vértanú tábornoktársaival szemben ő életben maradt. „Ti bajtársaim iránti árulással vádoltatok engem. Azt felelem rá: bajtársaimat megmenteni – fájdalom! – nem állt hatalmamban” – írta vádlóinak 1862. szeptember 28-án viktringi száműzetésében. Hiába kért ismételt kegyelmet nekik – önmagának nem! –, I. Miklós cár csak az orosz hadseregnek magát megadó Görgei életét akarta és tudta megmenteni. A tizenkilenc éves Habsburg Ferenc József császár utasítására és jóváhagyásával a magyarországi teljhatalommal felruházott Haynau tábornoszernagy (a „bresciai hiéna”) úgy döntött, ha már nem tudja kézzel keríteni a „lázas” két fő politikai vezetőjét, a külföldre menekült Kossuth kormányzót és Szemere miniszterelnököt, s nem tud bosszút állni a két legkiemelkedőbb hadvezéren, Görgein és (a szintén Törökországba menekült) Bemen, akkor az elfogott politikai és katonai vezetők, elsősorban a tábornokok és törzstisztek lesznek a kíméletlen megtorlás fő célpontjai. Október 6-án Aradon kivégezték a magyar honvédsereg tizenhárom parancsnokát, Pesten pedig Batthyány Lajost, az első magyar felelős miniszterelnököt, Görgei Artúr azonban életben maradt, és a nemzet szemében ez lett a legfőbb bűne. Ezt nem tudták megma-

gyarázni és megbocsátani neki két emberöltőn keresztül. Holott ő nem akart életben maradni. Nem félt a haláltól, sőt a győzelem árának tartotta a mártírhalált: 1849. április 29-i komáromi napiparancsában azt írta katonáinak, a seregnek az a feladata, hogy harcoljon és meghaljon a haza, a nép szabadságáért. Életét habozás nélkül kockáztatta számos csatában, s amikor – az orosz invázió megkezdődése után – a bukás bizonyossá lett előtte, tudatosan kereste a halált. Móríc Zsigmond 1912 tavaszán meglátogatta a kilencvenéves Görgeit, mert regényt akart írni „az élő vértanúról”, s a beszélgetés során az agg tábornok égő szemekkel vallotta meg neki: „Nem féltam a haláltól, mert meg akartam halni! Minden csatába azzal mentem, hogy kitértam magam a golyóknak! Bele a csata legnagyobb tüzebe s kitértam a karom és azt kiáltottam: >Anyám!< És láttam őt az égben...”

Bár a július 2-i komáromi–ácsi csatában életveszélyesen megsérült a fején, nem adta föl, hanem július 15. és augusztus 10. között a harmincezer főnyi feldunai hadsereggel egy hónapra kivonta a forgalomból az orosz főcsereg csaknem 120 ezer emberét, Komáromtól a nagy magyar Alföldön át a rekkenő kánikulában, az orosz hadtestek gyűrűjében épségben levitte katonáit Aradra, a kormány utasításának megfelelően, s kész volt a Dembinski és Bem altábornagyok vezette ötvenezres főcsereggel egyesülve megtámadni a Haynau vezette császári hadsereget. Egy ilyen katonai teljesítményre minden normális országban büszkék szoktak lenni; nálunk azonban amikor tizennyolc év száműzetés után 1867-ben Görgei hazatért, a Pesti Hírlapban több honvéd aláírással megjelent olvasói levél elítélte mint árulót, és azt tanácsolták neki: „ha meg nem tudta ölni, ám tessék legalább halottnak tartani magát, és mi nagylelkűen szintén annak tekintendjük... megnyílt a haza tere mindenkinek, de kérjük őt, maradjon kint...”

Madách Imre Görgei tragédiáját Miltiadész athéni hadvezéréhez hasonlítja. Az ember tragédiája athéni színeben plasztikusan ábrázolja, hogy a marathóni csata hőstét először honárlónak kiáltják ki a véleményvezér demagógok, s a tömeget manipulálva, lefizetve halálra ítélik, majd a serege élén hazatérő hőstől megijednek,

hogy bosszút áll rajtuk, életükért könyörögnek neki, majd miután Miltiadész elbocsátja katonáit, s kiderül, hogy sem uralkodni, sem magát megvédeni nem hajlandó, a „dölyfös pártütők” ismét ellene hergelik a népet s végleg elítélik. Felesége, Éva ezt mondja Ádám–Miltiadésznek: „Csak láncot érdemel e csőcselék, / Mely érzi, hogy te születél urául, / Ki nemesebb vagy, mint ők összevéve, / S megöl, megöl, hogy lábadoz ne essék.” Madách alighanem megértette, hogy Görgei miért nem védekezett vádlóival, rágalmozóival szemben, ezt mutatja a második demagóg és Miltiadész párbeszéde: „Védjed magad, még nincsen veszve semmi!” – „Nagyon gyötörne a seb, hogyha szólnék / Védelmemül.” – „Tedd meg, hisz ez a nép / Csak az imént porban csuszott előtted.” – „Ah, épp azért minden haszontalan, / Önszégénét meg nem bocsátja a nép.”

Madách nem érte meg, hogy Miltiadész–Görgei visszakapja becsületét, de mi tudjuk, hogy az Istenéhez és hazájához mindhalálig hűséges honvédtábornokot már igazolta a történelem. Száz évvel ezelőtt a Nemzeti Múzeum előcsarnokában búcsúztatták, ahol a megrendült tömeg élén az egész magyar kormány részt vett, Tisza István gróf vezetésével. Kozma Andor költő, újságíró, országgyűlési képviselő e szavakkal méltatta a „nagy sorstragédia” agg hőstét: „Nem is búcsúznunk Tőled, mert tudjuk, hogy a Te hősi egyéniséged itt e földön is halhatatlan marad, s a história ítélőszéke előtt is el fogja nyerni az élet koronáját.” A Kerepesi temetőben (ma Fiumei úti Nemzeti Sírkert) Kossuth síremléke közelében alussa örök álmát a magyar kard utolsó legendás hőse. Ha hosszú életükben nem is tudtak, talán már megbékéltek egymással. A méltányos és hálás utókor emlékezetében Görgei Artúr és Kossuth Lajos remélhetőleg már nem egymással szemben, hanem egymás mellett állnak mint az 1848–49-es magyar szabadságharc legfényesebb csillagai.

„Tisztelet adassék a nagy katonának, akinek nem adatott meg, hogy örömet érezhesse hősiességének.” (Móríc Zsigmond)

FAGGYAS SÁNDOR

Képirás (4.)

A Nemzeti Múzeum oszlopcsarnokában felravatalozott Görgei Artúrtól egykori szabadságharcos honvédek is méltó módon elbúcsúztak

FORRÁS: TOLNAI VILÁGLAP

Végtisztesség az „agg hősnak”

„A főváros lakosságának nagy részvéte mellett temették el Görgei Artúr 48-as honvédtábornokot, szabadságharcunk fővezérét” – így tudósított 1916-ban a Tolnai Világlapja a hősként ünnepelt egykori hadügyminiszter búcsúszertartásáról. A lap két felvételt adott közre a temetésről, amely abban az időszakban az egész országban

felkeltette a negyvennyolcas eseményekre még élénken emlékező lakosság figyelmét. Az első fotográfia a halottas ágyán fekvő Görgeit örökítette meg (képünkön), a második pedig a Nemzeti Múzeum lépcsőin a ravattól távozó egykori negyvennyolcas honvédek láthatók, „akik eljöttek megadni a végtisztességet”. (SZPA)

Buda ostroma a szabadságharc történetének legrövidebb és legintenzívebb várostroma volt, mivel tizenhét napot vett igénybe, s kiéheztetés helyett rohammal vették be a várat.

A dicsőséges 1849. május 21.

Buda vára 1849. május 21-én került a győztes honvédsereg kezére. Azt azonban már jóval kevesebben tudják, hogy a magyar csapatok parancsnoka, Görgei Artúr honvéd tábornok hatvanhét esztendővel később, 1916. május 21-én hunyt el, életének kilencvenkilencedik esztendejében. Halálának centenáriumán a magyar hadtörténelem egyik legkiválóbb hadvezéri géniusza előtt tisztelgünk.

Komárom felmentésével a tavaszi hadjárat elérte fő célját, de a császári hadsereg megsemmisítése elmaradt, az nagyobb veszteségek nélkül kicsúszott a bekerítésből. Görgei és tábornokkarának zöme a császáriak további üldözését szorgalmazta, de Klapka György tábornok javaslatára mégis Buda ostroma mellett döntött, több ok miatt is. Klapka szerint a Pest alatt hagyott erők nélkül a magyar főcsereg nem volt elég erős a támadás folytatásához, másrészt az egyetlen dunai köhíd, a Lánchíd magyar kézbe kerülése jelentősen lerövidíthette a fennakadásokkal küszködő utánpótlást, harmadsorban pedig Kossuth régi kívánsága is teljesülhetett, aki a főváros visszafoglalásától remélte az ország függetlenségének külhoni elismerését.

Mivel a budai vár nem tartozott a komoly erősségek közé – a környező hegyekről be lehetett lőni a vár területére, a várfalak előtt nem voltak előművek, amelyek a falak megrohamozását akadályozták volna, területén nem volt kút, így a védősereg vízellátását a Vízivárosban lévő szivattyútelep biztosította –, és az a hír járta, hogy a várban lévő olasz és lengyel csapatok az első puska lövésre megadják magukat, no és persze, nehogy a Kossuthal való törékeny „új baráti frigy újra felbomoljon”, a harmincegy esztendő Görgei végül Buda ostroma mellett döntött.

Komáromból 1849. május 4-én érkezett meg Buda alá a Feldunai Hadsereg első és harmadik hadteste, a hetedik hadtest Kmety György ezredes vezette hadosztálya pedig Esztergomból vonult ide. A Kmety-hadosztály a Vízivárosban, Knezić Károly tábornok harmadik hadteste a Kálvária-hegy és a Kis-Sváb-hegy között, a Nagysándor József tábornok vezette első hadtest a Kis-Sváb-hegy és a Kis-Gellért-hegy között foglalt állást, míg Aulich Lajos tábornok második hadteste a Kis-Gellért-hegy és a Duna közötti terepszakaszt tartotta megszállva, és az alkalmas kilövés biztosító magaslatokon (a Kálvária- és a Kis-Rökös-hegyen, a Kis-Sváb-hegyen, a Nyárs-hegyen és a Gellért-hegyen) mentek tüzelőállásba a magyar útegek.

Görgei tábornok körülbelül harmincegyezer honvéddel és száznegyvenkét tábori löveggel készülődött az ostromra. A védők parancsnoka, a debreceni születésű Heinrich Hentzi vezérőrnagy a császári hadsereg egyik legkiválóbb műszaki tisztje volt, aki 1849 januárja óta alaposan

kihasználta az időt, és a várfalakat, bástyákat megerősítette, továbbá gondoskodott a vízmű és a Lánchíd budai hídfőjének védelméről. A védősereg csaknem ötezer főt számlált, és kilencven várlöveggel várta az ostromot.

A vár lövetésének megkezdése előtt Görgei levelet küldött Hentzinek, amelyben megadása szólította fel, és figyelmeztette: „ha ön az úgynevezett Budavárnak legvégső védelmével a Lánchídnak, e felséges mesterműnek szétrombolását és Pestnek, honnan megegyezésünk következtében általában semmi megtámadástól nem tarthat, megágyúztatását kötné össze, mely cselekvést világosan csak alávalónak lehetne nevezni: úgy becsületszavamat adom önnek, hogy Budának bevétele után az egész várórség kardra fog hányatni, és én magam ön családjának jövődjéről jót nem állhatok. Ön parancsnoka az úgynevezett Budavárnak, de ön egyszersmind atya is, született magyar is; gondolja meg, mit cselekszik!” Mivel Hentzi válasza nemleges volt, és ráadásul kilátásba helyezte Pest ágyúztatását, Görgei megkezdte a vár lövetését.

Kmety ezredes parancsot kapott a Lánchidat védő cölöpvédmű felgyújtására, de támadása elakadt, és egészen a Császár-fürdőig visszakozott. Görgei számára világossá vált, hogy a várat nem tudja menetből bevenni, így sebtében levelet írt Guyon Richárd tábornoknak, hogy a Komárom alatt zsákmányolt ostromlővegekből mielőbb küldessen Buda alá. Május 8-án gőzhajón érkezett meg négy darab huszonnegy és egy darab tizenhét fontos ostromágyú Komáromból, de a Nyárs-hegyen még napokig tartott a réstörő üteg és az azt fedező leszerelő üteg állásainak kiépítése, így csak május 16-án kerültek a lövegek tüzelőállásukba.

Amíg a magyar tábori lövegek vajmi kevés kárt tettek a budai védművekben, addig a császári ágyúk már jóval nagyobb rombolást okoztak, különösen a védtelen polgári lakosság szenvedett, hiszen Hentzi már az ostrom első napjától lövette Pestet. Tüzérsége május 9-én és 13-án volt a legélénkebb, és ágyúgyakorlatilag tönkrelőtték a reformkorban épített pesti Duna-sort.

Kmety május 5-én újból megpróbálta elfoglalni a Lánchidat védő cölöpvédművet, amire válaszul a császáriak a Vízivárost kezdték lőni, ezért kénytelen volt ismételtén visszavonulni. Május 11-én a védők próbálkoztak kitöréssel, azzal a céllal, hogy a vízivárosi kórházakban fekvő sebesültjeiket és betegeiket kimenekíthessék. Első nekifutásra nem jártak sikerrel, de a reggel hét órakor indított második kitörés már eredményesen végződött.

Május 16-án a Nyárs-hegyen lévő réstörő üteg megkezdte működését, és aznap estig a Fehérvári rondellától délre rést lőttek a várfalon, és felgyújtották a várpalota tetőszerkeze-

tét. Erre válaszul Hentzi másnap Pestet lövette, ami Görgeit olyannyira felbőszítette, hogy elhatározta, a május 17-éről 18-ára virradó éjszaka csapatai erőszakos felderítést hajtanak végre a vár ellen, és ha sikerrel járnak, a támadást továbbfejlesztik. A honvédek azonban hasztalan próbálkoztak, mivel csak nagy nehézségek árán tudtak a hegyoldalra felkapaszkodni, a rés kicsinek bizonyult és a létrák pedig nem voltak kellő hosszúságúak. Ekkor esett el az első hadtest tábornoki főnöke, Kleinheinrich Oszkár őrnagy, és a balul végződött roham véres vesztesége kétszáz honvéd volt.

Május 18-án Hentzi a rést betömte, de egy felhőszakadás elmosta a torlaszt. A Nyárs-hegyi réstörő üteg elnémitására a Fehérvári rondellán egy leszerelő üteget rendelt tüzelőállásba, amely másnap két ostromlőveget működésképtelenné tett. A falon ütött rés ezalatt mindegyre növekedett, amit a császári utászok hasztalan próbáltak betömni, a folyamatos magyar ágyú- és puskatűz megakadályozta tevékenységüket.

A döntő roham 1849. május 21-én következett be, amelynek kezdetére Karsa Ferenc hadnagy így emlékezett vissza: „Éjfél után 3 óra. A Sváb hegyről három rakéta száll fel; a magasban mind a háromból csillagok lökődnek ki. Mi volt ez? Erre az ostrom ágyúk valamint a környös körül felállított ütegek, háromszor egymás után sortűzet okádnak. A honvéd zászlóaljok tömegeiből felhangzik a jelszó: Éljen a magyar! az isten és a szabadság nevében, »előre honvéd!«” Az első hadtest katonái a rés bevételeire indultak, a második hadtest a vár déli része, a harmadik pedig a Bécsi kapu és az Esztergomi rondella közötti szakaszt rohamozta meg, míg Kmety hadosztálya a vízvédő elfoglalására indult. Görgei a Sváb-hegyen lévő Heiderlich-ház tornácán felállított távcsővén keresztül szemlélte az eseményeket. Hajnali négy óra lehetett, amikor izgatottan kiáltott fel: „Ott, ott! mond Görgei, pillanatra kigyult arcczal, ott lobog a nemzeti tricolor! Éljen a honvéd!”

Az első hadtest támadása igen nehezen haladt, mert a résnél a védők szemből és oldalról vették tűz alá a támadókat. Ennek dacára Nagysándor reggel öt órakor jelentette, hogy „Ha Isten is úgy akarja, tartani fogjuk magunkat a várban, melynek egy részét, az istállók táját kilenc zászlóalj hadtestemből már elfoglalta tartja.”

A döntő roham azonban korántsem volt oly romantikus, mint ahogy azt Jókai megírta. Máriássy János alezredes jóval naturalisabb képet festett az ott átéltekről: „A hév engem is elragadott. Ösztönszerűleg léptem az egyik létrafokra, lekiáltottam: – Utánam, fiúk! – És mentem fölfelé. (...) Vagy harmadfél ölnyi magasságban lehettem, midőn egy ágyúgolyó a rondellából oly közel ment el a fejem mellett,

hogy eszméletemet veszítve a létráról leestem. (...) Talpra állva, ösztönszerűleg nyúltam bal arcomhoz, ahol égetést éreztem. Valami nedves, puha dolgot mázoltam el: a mellettem felmászó honvédek agyvelejét, mely szétzúzott koponyájából freccsent az arcomra.”

Ekkorra már a második hadtest katonái is bejutottak a várba a nyugati nagy falközben lévő várkertnél, ahol a falakat – elegendő számú létra híján – egymás vállára állva mászták meg a honvédek. A Ferdinánd kapunál létrákon, a Duna felőli keleti oldalon a megrongált fal törmelékén megkapaszkodva jutottak be a várba. Az itt bekerített császári csapatok nem sokkal később letették a fegyvert.

Mivel Knezić tábornok egyik testvére is a védők között volt, ezért helyette a harmadik hadtest katonáit gróf Leiningen-Westerburg Károly ezredes vezette rohamra. A fergeteges golyózápor ellenére bevették a Bécsi kaput, ahonnan a honvédek az Úri és az Országház utcán keresztül nyomultak a Szent György tér felé, ahol a császáriak két tűz közé kerültek. Hentzi tábornok itt kapott halálos sebet, és reggel hét óra volt, amikor az életben maradt védők megadták magukat. Elestett a vízivárosi védőmű is, amelynek parancsnoka, Alois Allnoch ezredes belátta, hogy helyzete reménytelen, ezért égő szivarjával megpróbálta a levegőbe repíteni a robbantásra előkészített Lánchidat, azonban a robbanás őt szaggatta darabokra, és a híd épen maradt.

Buda ostroma a szabadságharc történetének legrövidebb és legintenzívebb várostroma volt, mivel tizenhét napot vett igénybe, és kiéhezetés helyett rohammal vették be a várat. Jelentősége viszont óriási volt, hiszen a honvédsereg visszavette Magyarhon fővárosát, és nagy hadikészletekhez jutott.

Görgei méltán jelenthette Kossuthnak, hogy „Budavár 3 és fél órányi ostrom után seregeink által bevétellett ma, május 21-én 1849. 7 órakor reggel.” Am a győzelem emberéletek százaiba került, hiszen háromszázhatvannyolc honvéd halt hősi halált, köztük Alois Burdina őrnagy, a 39/III. sorgyalog zászlóalj parancsnoka, hat-százhetven fő pedig megsebesült. A császáriak négyszázharminckét halott kivételével, parancsnokukkal együtt fogságba estek.

Május 21. azonban az Európa által magára hagyott magyar függetlenségi háború végnapjainak kezdetét is jelentette, hiszen ezen a napon Varsóban az ifjú I. Ferenc József letérdelve és kezét csókolva kért katonai segítséget I. Miklós cártól, „Európa zsandárjától”. Ezzel a megalázó ceremóniával kénytelen-kelletlen elismerte, hogy a Görgei vezette honvédsereget Ausztria egyedül képtelen térdre kényszeríteni.

BABUCS ZOLTÁN
hadtörténész

„Éjfél után 3 óra. A Sváb hegyről három rakéta száll fel; a magasban mind a háromból csillagok lökődnek ki... A honvéd zászlóaljok tömegeiből felhangzik a jelszó: Éljen a magyar!”